

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298-70-33

Віце-прем'єр-міністру України з питань
європейської та євроатлантичної
інтеграції України – Міністру юстиції
України
Ользі СТЕФАНІШИНІЙ

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України
«Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)

Згідно зі статтею 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Статтею 49 Конституції України визначено, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Статтею 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я визначено, що кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає медичний догляд, який є необхідним для підтримання здоров'я людини.

Частиною 1 статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України серед основних прав засуджених визначено право на охорону здоров'я, гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню.

У ході відвідування національного превентивного механізму установ Державної кримінально-виконавчої служби України виявлена неналежна організація надання належної медичної допомоги засудженим та ув'язненим особам, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини відсутність належної медичної допомоги може становити поводження, що суперечить статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Звертаю увагу, що розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин широко розповсюджені серед осіб, узятих під варту, та

залишається головною проблемою в місцях несвободи. Крім того, це є питанням порушення прав людини, оскільки особи, позбавлені волі, мають рівне право на найвищі досяжні стандарти охорони здоров'я, а держави зобов'язані забезпечувати належний догляд за ув'язненими та засудженими.

Закон України «Про приєднання України до Часткової угоди про створення Групи зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу (Група Помпиду)» передбачає залучення України до здійснення всебічного вивчення проблем зловживання наркотиками та їх незаконного обігу. За допомогою програми «Кримінальне правосуддя та пенітенціарна система» (проєкт CJPP) Група Помпиду підтримує уряди країн у намаганні покращити медичні та реабілітаційні послуги для людей з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин, які контактують із системою кримінального правосуддя, а також повністю захистити їхні права.

Відповідно до оцінки проєкту CJPP (<https://rm.coe.int/web-version-cjpp-evaluation-en/1680abe87c>) серед негативних наслідків, пов'язаних із вживанням наркотиків у системі кримінального правосуддя, можна назвати такі: високий рівень інфікування ВІЛ та вірусними гепатитами, особливо в Україні (<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5087988/>); обмежений доступ до послуг зі зменшення шкоди та лікування наркозалежності і вірусів, що передаються через кров/повітря; підвищений ризик смерті від передозування наркотиків після звільнення; підвищений ризик передачі інфекцій, набутих у місцях позбавлення волі; загострення складних і взаємопов'язаних додаткових проблем зі здоров'ям; підвищений ризик вчинення рецидиву злочину після звільнення. Таким чином, обмеження поширення інфекційних захворювань у пенітенціарних установах приносить користь як ув'язненим/засудженим, так і суспільству в цілому, а також зменшує навантаження на систему охорони здоров'я країни.

Також оцінкою проєкту CJPP визначено необхідність зміцнення комплексних систем лікування наркозалежності в системі кримінального правосуддя, що передбачає застосування заходів з лікування осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин, таких як створення терапевтичних спільнот, замісна підтримувальна терапія (ЗПТ) та застосування методик зі зменшення шкоди.

Відповідно до оцінки проєкту CJPP наразі в Україні сповільнився прогрес поширення ЗПТ у пенітенціарних закладах, також не залишився інституалізованим досвід методики «Сімейна конференція», яка мала позитивний результат щодо профілактики наркозалежності серед неповнолітніх ув'язнених та засуджених осіб, проте не набула офіційного статусу через події, пов'язані з військовою агресією проти України у 2022 році.

Під час відвідування групами національного превентивного механізму медичних частин Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» (далі – ЦОЗ ДКВС України) встановлено лише часткове забезпечення проведення замісної підтримувальної

терапії для засуджених та ув'язнених осіб, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин. Зокрема, ЗПТ не впроваджено у більшості слідчих ізоляторів та установах виконання покарань (наразі ЗПТ забезпечується лише у 16 закладах ЦОЗ ДКВС України), що позбавляє значну більшість засуджених та ув'язнених осіб, які мають відповідний діагноз, доступу до ефективного та науково обґрунтованого лікування.

Водночас в установах, де така програма вже впроваджена, до ЗПТ мають доступ переважно ті ув'язнені, які вже отримували таку терапію перед потраплянням до пенітенціарних установ. Інші особи з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин направляються до закладів охорони здоров'я для проведення короткострокової детоксикації задля мінімізації проявів синдрому відміни опіоїдів без можливості отримання повноцінного лікування. Також проблемним питанням залишається безперервність проведення ЗПТ у осіб після їх затримання або при переведенні між установами.

Відповідно до інформації, наданої Міністерством юстиції України, станом на 16.09.2024 загальна кількість осіб, які наразі проходять лікування у пенітенціарних установах становить 284, з яких 204 засуджених та 80 ув'язнених, що становить лише 0,5 % засуджених та 0,7 % ув'язнених, які знаходяться в закладах ЦОЗ ДКВС України. Водночас у всьому світі близько 30 % чоловіків та 51 % жінок, які перебувають у пенітенціарних установах, мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин (<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5589068/>), що може бути ознакою недостатньої діагностики зазначеного діагнозу в установах Державної кримінально-виконавчої служби України, та як наслідок відсутності належної медичної допомоги таким засудженим та ув'язненим особам.

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі - КЗК) у своїй доповіді до уряду України щодо проведеного візиту КЗК в Україну з 16 по 27 жовтня 2023 року зауважив, що потрапляння до пенітенціарної установи є можливістю вирішити проблему, пов'язану з наркотиками, і тому важливо, щоб відповідна допомога була запропонована всім зацікавленим особам; отже в усіх установах має бути доступне відповідне медичне обслуговування. Допомога, що пропонується таким особам, повинна бути різноманітною: програми замісної терапії для осіб з наркотичною залежністю повинні поєднуватися зі справжніми психосоціальними та освітніми програмами для осіб з опіоїдною залежністю, які не в змозі припинити вживання наркотиків. Крім того, доступ до програми ЗПТ в установах повинен бути легкодоступним.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, а також беручи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав

людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб;

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень прав ув'язнених та засуджених осіб, відповідно до висновків представників групи Помпиду, зокрема:

забезпечити доступ до програми ЗПТ для усіх засуджених та ув'язнених осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин, шляхом поширення програми в усіх медичних частинах ЦОЗ ДКВС України;

створити терапевтичні спільноти та поширити застосування методик зменшення шкоди у пенітенціарних установах;

здійснити інституалізацію позитивного досвіду методики «Сімейна конференція» для неповнолітніх осіб, які перебувають у пенітенціарних установах.

З повагою
Уповноважений Верховної
Ради України з прав людини

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Морозов Руслан 050 967 9551

